SAAMELAISTEN TOTUUS- JA SOVINTOKOMISSIO

Vuonna 2021 Anna-Maja Henrikssonin aloitteesta asetettu saamelaisten totuus- ja sovintokomissio poikkeaa huomattavasti eri puolella maailmaa toimineista ja toimivista totuus- ja sovintokomissioista. Tällaisten komissioiden lähtökohtana on objektiivisuus ja riippumattomuus sekä se, että komissio selvittää avoimesti ilman politikointia tai ennakkoasenteita menneisyyden tapahtumia. Tämä edellyttää, että komissioin jäsenet ovat kiistanalaisiin kysymyksiin nähden ja riippumattomia mutta toisaalta heillä tulee olla sellainen koulutus ja asiantuntemus, että he pystyvät suorittamaan heille asetetun selvitystehtävän.

Esimerkiksi Norjan vastaavassa komissiossa on 12 jäsentä, oikeus- ja yhteiskuntatieteen, historian ja antropologian professoreita ja yliopistotutkijoita. Komissio selvittää Norjan valtion ja saamelaisten välistä suhdetta ja historiallisia tapahtumia tieteellisen tutkimuksen lähtökohdista.

Suomen komissioissa on viisi jäsentä, joista saamelaiskäräjät on valinnut kaksi, kolttien kyläkokous yhden ja valtio kaksi. Ennen henkilöiden valintaa saamelaisilla oli mahdollista ottaa kantaa tehtävään esitettyihin henkilöihin. Selvästi eniten kannatusta sai inarinsaamelaisten esittämä henkilö. Saamelaiskäräjien johto ei kuitenkaan halunnut hyväksyä häntä komissioon, eikä häntä myöskään valittu. Myöskään toista inarinsaamelaisten esittämää henkilöä ei valittu. Kolttien kyläkokouksen valitsema henkilö taas edustaa saamelaiskäräjien enemmistöä.

Saamelaiskäräjien enemmistön vaatimuksesta myös valtion nimeämillä jäsenillä tulee olla saamelaiskäräjien hyväksyntä. Kaikkien viiden totuuskomissioin hyväksyminen siis edellyttää saamelaiskäräjien johdon hyväksymistä. Puheenjohtajaksi nimitettiinkin Hannele Pokka, joka on useita kertoja edistänyt käräjäjohdon tavoitteita ja hyökännyt julkisuudessa inarin- ja varsinkin metsäsaamelaisia vastaan. Saamelaiskäräjälain muuttamiseen liittyen, hän vaati (HS 15.11.2022) lain muuttamista käräjäjohdon esittämällä tavalla. Komissio ei ole missään tapauksessa ulkopuolinen riippumaton asiantuntijaelin, mikä sen pitäisi olla, vaan se edustaa saamelaiskäräjien johdon poliittisia tavoitteita. Yhdelläkään komissioin jäsenellä ei ole myöskään sellaista asiantuntemusta, mitä tehtävän menestyksellinen hoitaminen edellyttäisi.

On myös selvää, mitä komissio tulee tekemään ja esittämään. Komissio ei tule selvittämään valtion ja kirkon metsäsaamelaisiin kohdistuneita tekoja, vaikka myös tämä olisi tällaisen komissioin tehtävä. Komissio ei tule tuomaan esille sitä, ketkä olivat alueen alkuperäisä saamelaisia, heille aiheutuneita menetyksiä, alueiden ja elinkeinojen menettämistä tai kielen kitkemistä metsä- ja inarinsaamelaisilta. Se ei tule myöskään tuomaan esille, ketkä olivat ne saamelaiset, joille maa- ja vesioikeudet kuuluivat ja ketkä ovat näiden henkilöiden jälkeläisiä. Suurin osa perinteisestä saamelaisalueesta tullaan myös jättämään tutkimuksen ulkopuolelle. Myös pohjoisin metsäsaamelaisryhmä, inarinsaamelaiset, tulevat jäämään sivurooliin.

Komissio tulee keskittymään 1900-luvun tapahtumiin, erityisesti asuntolakokemuksiin. Todennäköisin lopputulos tulee olemaan, että komissio esittää rahallisen korvauksen maksamista asuntolassa olleille. Mikäli kyseinen henkilö on kuollut, korvaus tulee maksaa ”ylisukupolvisen trauman” seurauksena tällaisen henkilön jälkeläisille. Esitys tullaan

muotoilemaan siten, että korvauksia tullaan maksamaan nimenomaan niille henkilöille, joille käräjäjohto haluaa korvauksia maksaa. Joka tapauksessa komissio tulee esittämään vahingonkorvausta/lisärahoitusta heidän määrittelemille henkilöille ja lisää toimivaltaa saamelaiskäräjille tai sen johtoa lähellä oleville tahoille.

Myös komissioin rahankäyttö on herättänyt kysymyksiä. Pohjoisen tiedotusvälineissä olleiden tietojen mukaan komissio oli kuluttanut 2,7 miljoonaa euroa ennen kuin toimintaa päästiin varsinaisesti edes aloittamaan. Komissio, eikä myöskään OM, ole kertoneet mihin nämä rahat on käytetty. Julkisuudessa on esitetty, että rahat olisi käytetty ”psykososiaaliseen tukeen” mutta asia ei voi olla näin. Kaikilla, myös saamelaisilla, on oikeus psykiatrisiin terveyspalveluihin. Toisaalta terveyspalvelut eivät kuulu millään tavalla totuus- ja sovintokomissioin tehtäviin.

Sodankylässä, saamelaisten kansallispäivänä 6. helmikuuta 2024

1. Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry - Lapinkylien parlamentti
2. Vuovde-, guolásteaddji- ja duottarsámit rs / Metsä-, tunturi- ja kalastajasaamelaiset ry.
3. Inarinmaan lapinkyläyhdistys ry.